

ADAM TOOZE

Kehityksen loppu

Lännen avustustyön malli oli harhaa. On realistisemmän vaihtoehdon aika.

Maaliskuun 2025 ensimmäisellä viikolla nähtiin poliittisen komedian *Rouva varapresidentti* veroinen hetki¹. Tuntui käsikirjoitetulta satiirilta, kun Yhdysvallat äänesti ainoana maana YK:n yleiskokouksessa kansainvälisen rauhan ja kansainvälisen rauhallisen rinnakkaiselon päivien julistamista vastaan. Vielä äimistyttävämpi oli maan kantaa jälkimmäiseen päätökseen esittelevä muodollinen kirje, jonka maan edustaja luki ääneen².

Tuossa kirjeessä Yhdysvaltain hallinto torjui kategorisesti ja kaikinensa Yhdistyneiden kansakuntien kestävä kehityksen tavoitteet (*Sustainable Development Goals*, SDG). Maa ei pelkästään vetäytynyt niistä, kuten se oli vetäytynyt Pariisin ilmastopöytäkirjasta, vaan se suorasanaisesti tuomitsi kollektiivisen pyrkimyksen parantaa ihmiskunnan aineellisia olosuhteita. Kirjeessä esitettiin, että Yhdysvaltain äänestäjät olivat antaneet selvän mandaatin edellisissä vaaleissa: hallinnon olisi asetettava Yhdysvallat etusijalle, huolehdittava ensin ja ennen kaikkea omistaan.

Päätöksen oikeuttaminen ei jäänyt pelkkään nationalismiin vaan laajeni yleisemmäksi geopolittiseksi kriitikiksi. Kirjeessä esitettiin, että päätöslauselman kielenkäyttö³ ja erityisesti viittaus ”rauhalliseen rinnakkaiseloon” voitaisiin tulkita tueksi Kiinan viidelle rauhallisen rinnakkaiselon periaatteelle⁴. Samaten Yhdysvallat vastusti päätöslauselman ilmaisua ”sivilisaatioiden välinen dialogi”, jonka se tulkitsi myönnytykseksi presidentti Xi Jinpingin globaalien sivilisaatioiden aloitteelle⁵.

Käytännössä Yhdysvallat kehysti päätöslauselman Kiinan kommunistisen puolueen ideologian salavihkaiseksi edistämiseksi ja pyrki romuttamaan kestävä kehityksen tavoitteiden oikeutuksen leimaamalla ne ideologisesti epäilyksenalaisiksi. Samaan syssyyn kirjeessä tölvittiin myös ”gender- ja ilmastoideologioita”.

Kun muu maailma ryhtyi äänestämään, Trumpin hallinnon interventio osoitti selvästi, että vuodesta 2015 lähtien yleismaailmalliseksi kehityksen toimintasuunnitelmaksi julistetun SDG-prosessin ympärille rakentunut konsensus oli romahtanut.

Yhdysvaltain härkäpäinen kritiikki on häpeä, ja maa teki rikoksen arkijärkistä humanitaarisuutta vastaan lopettaessaan kipeästi kaivatun avustustoiminnan. MAGA-porukan touhujen synnyttämän tyrmistyksen ei kuitenkaan tulisi antaa luoda savuverhoa laajemman ja perusteellisemmän epäonnistumisen ylle.

Kestävä kehityksen tavoitteiden laaja visio oli aina melkoista uhkapeliä. Se sai käytännössä aikaan niin vähän, että on aiheellista kysyä, oliko se koskaan mitään muuta kuin globaalien eliittien itsekorostusta. Kollektiivista turhamaisuuttaan he halusivat vakuuttaa itsensä ja muut siitä, että heillä oli kokonaisvaltainen ja rohkea visio. Kestävä kehityksen pitkäjänteinen toteuttaminen on kuitenkin kokonaan toinen juttu.

Tämä puolestaan kertoo haluttomuudesta ymmärtää, mitä kehitys oikeasti tarkoittaa ja miten vallitsevan järjestyksen voimat reagoivat, kun siitä tulee totta. Jälkikäteen katsoen kestävä kehityksen tavoitteet näyttävätkin, huolimatta niiden kaikenkattavuudesta ja myötätuntoisuudesta, yritykseltä rakentaa maailmaa universaalien arvojen luettelon eikä politiikan varaan ja luottaa julkisten ja yksityisten intressien onnekaaseen yhdistymiseen. Se voi olla lupaus ”paremmasta maailmasta”. Silloin se olisi kuitenkin maailma konfliktien ja politiikan tuolla puolen, ”historian lopun” julistusten viimeinen henkäys. Tuossa mielessä sentään MAGAlaiset voivat osua oikeaan.

*

Epäilykset länsimaiden kehitysajattelun tekopyhyyttä kohtaan syvenevät, kun näemme, mitä tapahtuu kehityksen toteutuessa. Kiina on kehityshistorian suurin menestystarina: se on nostanut satoja miljoonia ihmisiä köyhyydestä. Ulkomainen apu, investoinnit ja kauppa auttoivat, mutta kehityksen todellinen ajuri oli kotimainen mobilisaatio ja valtiojohtoiset investoinnit. Ehkä juuri tästä syystä Kiinan menestys ei ole saanut aikaan vankempaa yksimielisyyttä tai luottamusta sääntöperustaiseen järjestykseen. Sen sijaan se on käynnistänyt uuden kylmän sodan.

Presidentti Barack Obaman ”käännettä kohti Aasiaa” seuranneiden Donald Trumpin ensimmäisen kauden, Bidenin hallinnon ja Trumpin toisen kauden myötä Yhdysvaltain puolustusministeriö on nimennyt Kiinan selvään siksiksi uhkaksi tai haasteeksi, jonka edellä Yhdysvaltain on pysyttävä⁶. Tämä juontuu Kiinan yhä kehittyneemmästä sotilasteknologiasta sekä sen sapelinkalistelusta Etelä-Kiinan merellä. Ensimmäisistä asemista motivoi kuitenkin ennen kaikkea Kiinan taloudellinen voima, jonka Peking puolestaan tulkitsee ”vuosisatojen nöyryyten” kumoamisena. Voimakkaiden kansallisvaltioiden aikakaudella mikä tahansa tarpeeksi suurimittainen kehitys

”Moderni kehitystaloustiede ei kummunnut geopolittisesta viattomuudesta.”

melkein määritelmällisesti on uhka kansainväliselle *status quo*lle.

Jos Kiina ei riitä tämän todisteeksi, lisätään Venäjä. Vielä 1990-luvun lopulla Venäjää uhkasi romahdus. Sen ensimmäinen presidentti, Boris Jeltsin, oli tiukasti Washingtonin talutusnuorassa. Nykyisen presidentin Vladimir Putinin strateginen itsenäisyys ja kotimainen legitimizeetti perustuvat taloudelliselle elpymiselle. Sillekkin antaa voimaa historiallisen tehtävän ja vanhojen vääryyksien tuntu. Valtaannousustaan lähtien Putin on nähnyt taloudellisen kehityksen, kansallisen elpymisen ja voimannäytön, tarpeen tullen kovin keinoin, erottamattomana kokonaisuutena.

Tämän ei pitäisi olla yllättävää. Putinin päätös käynnistää täysimittainen hyökkäys Ukrainaan vuonna 2022 oli virhearvio ja uhkapeliä kovin panoksin. Hänen taipumuksensa voimankäyttöön ei kuitenkaan ole mikään poikkeus vaan osa historiallista jatkumoa. Hänen julma versionsa suurvaltapolitiikasta, jossa taloudellinen kyvykkyys ja kollektiivinen hyvinvointi nähdään tukena kansalliselle suvereniteetille ja valtion voimalle, ei ole *ancien régime*n valtasapainon logiikkaa. Putinin edeltäjiä ovat 1800-luvun aggressiivisen imperialismiin puolestapuhujat.

Tuon myllerryksen aikakauden pirstomilla alueilla, etenkin Lähi-idässä, sama logiikka pätee edelleen. Katsokaa esimerkiksi Israelia, Turkia ja Yhdistyneitä arabie-

miraatteja, jotka syntyivät Osmanien valtakunnan ja brittiläisen imperiumin räjähtävästä valtapelistä alueella.

Eikä moderni kehitystaloustiedekään kummunnut geopolittisesta viattomuudesta, mitä vielä. Lähtien 1830-luvulla kirjoittaneen Friedrich Listin kaltaisista ajattelijoista se oli tiiviisti kytköksissä varhaisen Yhdysvaltojen kehkeytyviin kansallisiin intresseihin sekä Saksan yhdistymisen pyrkimykseen⁷. Niin tuoreeltaan itsenäistyneissä ja sodan uhkaamissa itäisen Euroopan kansallisvaltioissa kuin läntisen Euroopan imperiaalisissa hallinnoissa teknokraattinen eliitti peräänkuulutti päämäärätietoista valtiojohtoista talouskasvua 1920- ja 30-luvuilla. Puolalaiset ja romanialaiset halusivat kehitystä pitääkseen ahneet naapurinsa loitolla. Demokraattisen aikakauden hollantilaisten, ranskalaisten ja brittien oli modernisoitava siirtomaitaan, jotta ne maksaisivat omat kulunsa.

Kehitystaloustiede kasvoi niin teoriana kuin käytäntöinä täysi-ikäiseksi ennen kaikkea Yhdysvaltain tukiessa kylmän sodan aikaisia dekolonisaatiokamppailuita. Niistä muotoutui uusi ymmärrys maailmasta, joka oli jakautunut kolmeen suureen vyöhykkeeseen: Yhdysvaltain ensimmäisen maailman blokki, kommunistinen toinen maailma sekä kolmas maailma, johon kehityspolitiikka suuntasi. Euroopassa Marshall-avun asussa tai Latinalaisessa Amerikassa, Indonesiassa tai Vietnamin yhdysvaltalainen kehitystalouden malli oli vastalääke vaihtoehtoisille kehityksen, politiikan ja geopolittisen liittoutumisen

”Ketään ei jätettäisi jälkeen. Kehitys oli ihmisoikeus, ja siitä tehtäisiin kestävää.”

malleille, joita tarjosivat Josef Stalinin Neuvostoliitto tai Mao Zedongin Kiina.

Sen saavutuksia voi kutsua korkeintaan hajanaisiksi. Läntisen Euroopan ulkopuolella parhaisiin tuloksiin päästiin, eikä sattumalta, niissä itäisen Aasian maissa, jotka olivat läheisessä suhteessa Yhdysvaltoihin: Japani, Etelä-Korea ja Taiwan. Ne nivottiin tiiviisti Yhdysvaltain Aasian suurstrategiaan. Silti liiallinen menestys voi synnyttää ongelmia. Monet yhdysvaltalaiset olivat 1980-luvulla huolissaan Japanin teknologis-teollisesta haasteesta. Tämä alkuperäinen ”aasialaisen invaasion” haamu muokkasi voimakkaasti Trumpin synkeitä näkemyksiä siitä, millaista vahinkoa vapaakauppa on saanut aikaan Yhdysvalloille.

Onnistumiset olivat poikkeustapauksia. Yleisesti ottaen 1970- ja 1980-luvut olivat tuhoisaa aikaa kehityspolitiikalle. Latalainen Amerikka oli polvillaan velkakriisissä. HIV/AIDS riehui Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Intia oli jumiutunut äärimmäiseen köyhyyteen. Kiina vasta alkoi kiskoa itseään suosta.

Kun kylmä sota oli päättynyt, kehitystaloustiede kääntyi uuteen universalistiseen suuntaan 1990-luvulla tämä synkeä tausta muistissaan. Vuonna 1987 julkaistu Brundtlandin komission raportti *Yhteinen tulevaisuutemme* toi kestäväen kehityksen idean valtavirtaan luvaten uutta arvojen synteesiä, jonka perustana oli yhteinen tarve ekologiselle tasapainolle⁸. Vuonna 1992 järjestettiin Earth

Summit ja vuonna 1995 World Summit for Social Development, ja niiden myötä ideaa kehitettiin edelleen kuudeksi mitattavaksi kansainväliseksi kehitystavoitteeksi. Niissä yhdistyivät perustavat aineelliset pyrinnot – köyhyyden puolittaminen, maailmanlaajuinen peruskoulutus, lasten ja äitien kuolleisuuden vähentäminen – laajempiin yhteiskunnallisiin tavoitteisiin. Yhdistyneet kansakunnat muotoili myöhemmin köyhyyden vastaiset prioriteettinsa kahdeksassa vuosittuhattavoitteessa (*Millenium Development Goals*, MDG)⁹. Yhdistettynä laajapohjaiseen yksityiseen filantropiaan globaalissa terveydenhuollossa sekä kattaviin velkahelpotuksiin ne antaisivat köyhille maille mahdollisuuden uuteen alkuun globalisaation aikakaudella.

Katastrofit jatkuivat keskisessä Afrikassa. Mutta kun vuoden 1997 Aasian talouskriisin luoma shokki oli hälventynyt, aasialaiset jättiläiset, etenkin Bangladesh, Indonesia, Intia ja Kiina, saavuttivat merkittävää edistystä. Se ruokki vuorostaan hyödykebuumia, joka paransi merkittävästi Latalaisen Amerikan uuden keskiluokan asemaa.

*

Uusien kestäväen kehityksen tavoitteiden laatiminen käynnistyi keskellä tätä ”globaalien kasvun” merkittävää vaihetta. Tavoite 2010-luvulle oli kaikenkattava. Ketään

ei jätettäisi jälkeen. Kehitys oli ihmisoikeus, ja siitä tehtäisiin kestävä. Perimmäinen rajoite ei ollut imperiaalisuus tai geopolitiittinen kilvoittelu vaan ympäristö.

Kestävän kehityksen tavoitteet luotiin tarkemmin kohdennettujen vuosituhattavoitteiden pohjalta. Matkan varrella niihin kertyi valtaisa määrä uusia pyrintöjä ja teknokraattisia toiveita. Ne oli puettu 17 tavoitteeksi ja 169 alatavoitteeksi, mitä kriitikot pitivät ylettömän idealistisena tai utopistisena. Toivottiin, että politiikka ja geopolitiikka voitaisiin ylittää kokonaisvaltaisten tavoitteiden matrisilla ja värikkäillä infografikoilla. Tänäkin päivänä intomielet kantavat rintamuksessaan värikkään kehän muotoista pinssiä osoittaakseen kannatustaan.

Vuonna 2015 solmittujen globaalien sopimusten kolminaisuus – Addis Abeban kehitysrahoitusta koskeva toimintasuunnitelma, YK:n äänestystulos kestävä kehityksen tavoitteista sekä Pariisin ilmastopöytäkirja – innosti sekalaista joukkoa talousajatteliijoita. Heitä yhdisti näkemys, että tarvittaisiin noin 5–7 biljoonan vuosittaiset investoinnit, noin 5–7 % globaalista bruttokansantuotteesta, jotta kehitys saataisiin kulkemaan kohti kestävä ja vaurasta tulevaisuutta. Tuosta määrästä noin 4 biljoonaa olisi lisärahoitusta, joka tarvittaisiin kattamaan kehittyvien maiden tarpeet¹⁰. Avain parempaan tulevaisuuteen olisi jättimäinen investointibuumi.

Päältä katsoen tällaisen ”suuren ponnistuksen” suunnittelu muistutti 1950-luvun valtiokeskeistä taloudellista kehitystä. Vuosikymmeniä jatkuneen uusliberaalin talouspolitiikan jälkeen ei kuitenkaan ollut halua elvyttää ”isoa hallintoa”. Väliin jäävän kuilun kuromisen sai tehtäväkseen uusi taloudellinen erikoisala, kehitysrahoitus. Sen keskeinen idea oli ”sekarahoitus” (*blended finance*), jonka mukaan julkisella rahalla ei tulisi kattaa kokonaan kehitysavun kustannuksia, vaan se olisi käytettävä vähentämään yksityisten investointien riskejä (*de-risking*). Näin miljardit dollarit valtiollista apua muuttuisivat biljooniksi dollareiksi yksityisinä investointeina.

*

Tämä optimisismi – vai pitäisikö sitä sanoa hypeksi – nousi huippuunsa vuoden 2021 YK:n ilmastoneuvotteluissa Glasgow’ssa Skotlannissa. Tuolloin globaalit rahoitusinstitutiot intoilivat mahdollisuudesta käyttää miljardeja dollareita julkisia varoja vivuttamaan yli 130 biljoonaa dollaria rahoitusta vihreään energiaan ja kestäväan kehitykseen. Tätä kehitysrahoituksen vuorisaarnaa toi kansalle etenkin tuleva Kanadan pääministeri Mark Carney, joka oli juuri palannut pestistään Bank of Englandin pääjohtajana ja josta oli jo sukeutumassa globaalin sentrismän karismaattinen johtohahmo¹¹.

Jälkikatsannossa kestävä kehityksen tavoitteet eivät näytä niinkään uuden aamun koitolta kuin yksinapaisen, historian loppua julistavan haavekuvan viime häivähdykseltä. Sekarahoituksella ei suinkaan saatu vivutettua biljoonia, vaan sen saavutukset ovat surkeat. Harvoin on houkuteltu enempää kuin senttejä jokaista julkista dollaria kohden. Innovaation avainalueilla kuten vihreässä ener-

giassa ja tekoölyssä kehittyvät maat ovat pikemmin entistä pahemmin jälkijunassa kuin saaneet muita kiinni.

Verrattuna kestävä kehityksen tavoitteiden kunnianhimoisiin julistuksiin tämä on pettymys, mutta kuinka vakavasti noihin visioihin edes suhtauduttiin? Miettikö kukaan vuonna 2015 laisinkaan, miltä maailma näyttäisi, jos ne toteutuisivat? Kuvitelkaapa esimerkiksi, että Brasiliasta todella tulisi Japanin kaltainen taloudellinen ja teknologinen voimatekijä, tai että Etiopia tai Nigeria pääsisivät Turkin tasolle valtion kyvykkyydessä ja bruttokansantuotteessa. Moisisille skenaarioille kohautellaan olkapäitä osaksi siksi, koska niitä pidetään epäuskottavina mutta myös koska tarkemmin ajatellen mikä tahansa sellainen skenaario on hyvin epämurkava. Geopolitiittisia vaikutuksia on mahdoton arvioida. Ajatellaan esimerkiksi, että Meksiko pääsisi Kanadan tasolle *per capita* bruttokansantuotteessa. Synnyttäisikö se järkyttävän haasteen Yhdysvalloille? Tietysti. Sitä odotellessa on helpompaa ajatella noita kestävä kehityksen tavoitteita ylevinä pyrkimyksinä pikemmin kuin todellisina tavoitteina.

Edessä siintävä afrikkalainen vuosisata tuo esille saman ongelman vielä kärkevämmin. Seuraavan vuosisadan väestöennusteet ovat päivänselvät. Monilla alueilla Afrikan väestötiheys nousee eurooppalaiselle tasolle. Sen osuuden globaalista väestöstä ennakoidaan ylittävän 25 %¹². Vuoteen 2050 tultaessa kaikista syntyneistä 40 % tapahtuu Afrikassa, ja sen osuus nuorista työikäisistä on vielä paljon suurempi. Muulla maailmalla ei kuitenkaan ole minkäänlaista kunnan käsitystä siitä, miltä näyttäisi tulevaisuus, jossa Nigerian tai Tansanian kaupungit ovat globaalisti merkittävän teknologisen innovaation keskuksia. Etiopian, huthien ja Ruandan esimerkit kertovat siitä, miten haastavaa tästä voi tulla. Ne kuvastavat, miten kehitys tuo todellista valtaa: kykyä käyttää voimaa, muokata narratiiveja ja edistää kansallisia projekteja.

Kuten nämä esimerkit osoittavat, merkitystä on paitsi suhteellisella asemalla myös absoluuttisella tasolla ja kynnyksien ylittämällä. Ruanda on kaukana yleisestä hyvinvoinnista, mutta sillä on jo kyvykkäät asevoimat. Hutheilla ei ole edes valtamonopolia Jemenissä, mutta he voivat laukaista ohjuksia Israeliin, käydä sotaa kansainvälistä laivaliikennettä vastaan ja kahinoida vauraan maailman laivastojen kanssa.

Kehitys on siksi lähtöjäänkin poliittista. Se koskee valtaa – kykyä toimia. Kehittyneempi maailma on määritelmällisesti moninapaisempi ja vaikeampi kontrolloida.

Koska Trumpin hallinnon touhut ovat niin omalatauisia, tämän yleisen tendenssin seuraukset näkyvät selvemmin eurooppalaisten reaktioissa. Ranska, Saksa ja Iso-Britannia esittävät olevansa sääntöpohjaisen järjestyksen vartijoita. Ne julistavat uskollisuuttaan kestävä kehityksen tavoitteille, eivätkä ne ikipäivänä äänestäisi rauhaa ja toivoa vastaan YK:ssa. Kuitenkin Yhdysvaltain tapaan ne ovat leikanneet avustusbudjettaan. Miksi? Ukrainan vuoksi. Kun kansallinen turvallisuus nousee etualalle, ovat ohjukset ja panssarivaunut parempia strategisia investointeja kuin tuloksettomat yritykset tuoda kestävä kehitystä Saheliin.

Mitä tahansa käykään kestäväen kehityksen tavoitteiden yksittäisille elementeille, kuten lapsikuolleisuuden vähentämisen ja digitaalisen osallisuuden kaltaisille arvokkaille päämäärille, yksi asia on varma. Poliittisesti neutraalin, yleismaailmallisesti hyväksytyen kehitysagendan aika on ohi.

*

Tämä ei tarkoita vääjäämätöntä kaaosta. Kuten kansainvälisten suhteiden konstruktivist Alexander Wendt muistuttaa meitä: ”Valtiot tekevät anarkiasta mieleisensä.”¹³ Juuri sen vuoksi Trumpin hallinnon vihamielinen käyttäytyminen on paitsi häpeällistä ja epämiellyttävää myös vaarallista. Kyllä, kestäväen kehityksen tavoitteet olivat tekopyhiä. Mutta jos ne raastetaan rikki eikä tilalle tuoda mitään muuta, se ei ole realismia vaan nihilismia.

Kestäväen kehityksen tavoitteiden kuolema on todellakin murheen aihe. Niiden kuvaama visio oli poikkeuksellinen ja kaikenkattava. Pariisin ilmastopöytäkirjan ohella ne kertoivat tietynlaisen universalismin huippu-kestä. Meidän ei todellakaan tule sortua pinnalliseen kynnisyteen, jonka mielestä kestäväen kehityksen tavoitteiden ja USAID:in olikin aika mennä, koska ne olivat Yhdysvaltain vallan välineitä¹⁴. Maailman suurin avustusooperaatio oli tehokas Yhdysvaltain vaikutusvallan levittäjä, eikä pelkästään propagandansa vuoksi vaan koska se ihan oikeasti pelasti ihmishenkiä.

Trumpin jälkeiselle aikakaudelle tarvitaan realistinen lähestymistapa, joka ei kyseenalaista koko kehityksen ideaa vaan erottaa keskeiset pyrkimykset toisistaan. Jotta meistä ei tule omien kaunistelevien ilmaisujemme uhreja, meidän on tunnustettava, että henkien pelastaminen ja kehitys eivät ole sama asia. Jos nuo asiat sulautetaan yhteen, toistetaan tiedostamattaan kestäväen kehityksen tavoitteiden aikakauden kädenlämmintä universalismia. Sillä aikakaudella ihan kaikelle ja aivan jokaiselle löytyi omat viralliset tavoitteensa, koskivat ne sitten nälkään kuolevia lapsia tai pääsyä 5G-yhteyteen. Ulkomaisen kehitysavun tai -yhteistyön tilastokategoria sisältää ihan kaikkea ukrainalaisten pakolaisten tukemisesta varsinaiseen infrastruktuurin kehittämiseen ja hätäapuun Sudanissa.

Ulkomainen raha on tarpeellisinta ja vastaavasti avustusleikkaukset maksavat eniten ihmishenkiä pakolaiskriisien helpottamisessa ja käynnissä olevien terveystaustafien kuten HIV/AIDSin, malarian ja tuberkuloosin helpottamisessa ennen kaikkea romahtaneissa valtioissa ja epätoivoisen köyhyyden oloissa – ei niinkään ”kehityksessä”¹⁵. On tietysti merkki syvemmästä epäonnistumisesta, että apua tarvitaan. Ukrainalaiset pakolaiset Saksassa ja sudanilaiset pakolaiset Tšadissa ovat hyvin erilaisessa tilanteessa. Mutta niin tärkeää kuin onkin toimia sekä Sudanin että Tšadin pitkän aikavälin kehityskysymysten eteen, ja niin paljon työtä kuin Saksan onkin tehtävä integroidakseen siirtolaisia työvoimaansa, välitön prioriteetti on pitää ihmiset hengissä.

Maailmanpankin tilastot kertovat, että puolet kaikkein kurjimmassa asemassa olevista ihmisistä, kaikkein köy-

himmät ja vakavimmista ravitsemusongelmista kärsivät, ovat keskittyneet hauraille ja konfliktien riivaamille alueille kuten Afganistaniin ja Myanmariin mutta ennen kaikkea Syyriaan, Jemeniin ja Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan. Perustava hätäapu sekä oikea-aikainen, hyvin järjestetty ja riittävästi rahoitettu rauhanturvaaminen ovat avainasemassa. Päämääränä ei ole kunnianhimoinen pitkän tähtäimen kehitys vaan perustava yhteiskunnallinen järjestys sekä nälänhätien ja epidemioiden torjunta.

Vaikka tämä ei olekaan kehitystä pitkäkestoisessa mielessä, se on olennainen ja tärkeä kansainvälisen toiminnan tehtävä. Vetoamukset pahimpien kriisien helpottamiseksi keräävät kroonisesti liian vähän varoja, ja mikä tahansa vauras maa voisi halutessaan tehdä hyvää täyttämällä vajeen. Kuten Syyrian kriisi osoitti, itäisen Turkin karusti varustellut mutta kuitenkin hyvin hoidetut pakolaisleirit pystyivät pelastamaan miljoonia ihmisiä pahimmalta kurjuudelta ja estämään laajempaa alueellista epävakautta.

*

Mitä tulee varsinaiseen kehitykseen, on selvää, ettei onnistumiseen ole yleislääkettä. Miljardien dollarien käyttäminen ei takaa menestystä. Tämä on kuitenkin aivan yhtä banaalisti totta kuin sen sanominen, ettei meillä ole takuukeinoja kääntää historian kulkua kaipaamaamme suuntaan. Kehitys ei ole vain insinöörityötä tai hammashoitoa, vaikka siltoja pitääkin rakentaa ja ihmisten hampaita paikata. Ihan jokaisessa tapauksessa, jossa kehityksellä on ollut dramaattisia vaikutuksia, se on ollut tietoista yhteiskunnallista muodonmuutosta, historian tekemistä suurimmassa mittakaavassa. Sitä ei voi ymmärtää reseptinä vaan ”yhdistetyn ja epätasaisen kehityksen” yhteenkytkeytyneenä historiana¹⁶.

Paljon hyvää voidaan saada aikaan antamalla suuri annos apua hallinnolle, jota motivoi tuntu historiallisesta tarkoituksesta ja jolla on tukenaan mittavia poliittisia ja sosiaalisia voimia, kuten kansanmurhan jälkeisessä Ruandassa. Ripottelemalla korvamerkittyjä lainoja sinne tänne yksittäisiin projekteihin korruptoituneen ja itsevaltaisen hallinnon oloissa ei yllätykseltä saa aikaan paljon muuta kuin paisuneen avustusteollisuuden sekä joukon vaurastuneita enemmän tai vähemmän häikäilemättömiä yksilöitä.

On valittava yhteistyökumppanit tarkkaan ja rakennettava runkoa itseään ruokkivalle kehitykselle riippuvaisuuden sijaan. Toimintakykyinen valtio pystyy käsittelemään ulkoisia avustuksia tulematta kuolettavan riippuvaiseksi niistä – ja avustusten pätevä käyttö parantaa entistään valtion toimintakykyä.

Jotta voidaan tunnistaa tuollaiset valtiot sekä mahdollisuudet käynnistää moinen kertautuva kehitysprosessi, tarvitaan paikallista tietämystä, pitkäaikaista sitoutumista, arvostelukykyä ja halukkuutta purra hammasta vaikeissa valintatilanteissa. Ulkoinen apu voi vain täydentää kansallisten voimavarojen mobilisoimisen vaikeaa työtä. Teknologian tuominen voi lisätä tuottavuutta, ja ulkomainen pääoma voi helpottaa investointien ja kulutuksen välisiä vaikeita valintatilanteita. Lopulta valtioiden on kuitenkin

mobilisoitava oma työvoimansa ja priorisoitava pitkän aikavälin kehitystä välittömien tarpeiden sijaan. Tarvittavia varoja voi saada lainaksi, mutta jotta se olisi kestävä, tarvitaan valtiota, joka voi verottaa kuluttamisen lisäksi.

Näiden taloustieteellisten perusasioiden jälkeen tulisi suhtautua lähtökohtaisesti epäluuloisesti kehen tahansa, joka esittää yleispäteviä teorioita joko investointien ihmeellisistä hyödyistä tai ulkomaisen avun väistämättömistä sudenkuopista. Yksi asia on varma. Mikäli ei sitouduta tarpeeksi mittavasti, ei kannata odottaa suuria tuloksia – ja tämä koskee ylipäätään kroonisesti alirahoitettua kehitysapua ja -yhteistyötä. Aivan liian usein läntinen apu on kuin vesipisaroiden pirskeitä kuumalle liedelle. Tämä pätee erityisesti silloin, kun raja henkien pelastamisen ja itseään ruokkivan kehityksen välillä on sumea ja mielivaltainen.

Viime vuosina on ollut paljon itkua ja hammastenkiristystä siitä, miten länsi ”menetti Sahelin”. Vuodesta 2017 lähtien eurooppalaiset maat olivat mukana käynnistämässä yli tuhatta projektia osana niin kutsuttua Sahelin liittoa¹⁷. Läntisessä Sahelissa asui tuolloin noin 100 miljoonaa maailman köyhintä ihmistä, ja inhimillisen kehityksen mittarit näyttivät yhtä kurjilta¹⁸. Nigeriä pidettiin pitkään läntisen vaikutusvallan linnakkeena. Kuitenkin ennen vuoden 2023 vallankaappausta, joka syöksi vallasta Mohamed Bazoumin uudistusmielisen hallinnon, melkein kaksi kolmasosaa maan väestöstä oli lukutaidotonta. Niger selvästikin tarvitsi epätoivoisesti investointeja koulutukseen, kastelujärjestelmiin ja perusterveydenhuoltoon. Ja apua virtasi.

Mutta missä mittakaavassa? Varhaisella 2020-luvulla ennen vallankaappausta Niger sai vuosittain hieman alle 1,8 miljardia dollaria 25 miljoonan väestölle. Henkeä kohti se tarkoitti noin 71 dollaria vuodessa, tai 1,37 dollaria viikossa, vuonna 2021. Tästä vähäisestä summasta noin 7 % meni koulutukseen, 15 % terveydenhuoltoon ja 30 % tuotantoon ja infrastruktuuriin. Jotta kaikkein köyhimmät saatiin pidettyä hengissä, oli käytettävä 26 senttiä elämän välttämättömyyksiin.

Päivänselvä kysymys kuuluu: kuinka paljon voi kuvitella saavansa aikaan 1,37 dollarilla viikossa, kun se jaetaan kaikkein kiireellisimpien tarpeiden ja pitkän aikavälin investointien kesken? Minkä verran parilla sentillä voi odottaa kohentavansa kansakunnan koulutusta tai terveyttä? Niin piskuisilla varoilla ei pitäisi toivoa saatavan aikaan suuria vaikutuksia. Liioin ei pitäisi leikata avustusbudjetit käyttämällä tekosyynä avustustyön tehotuomua kehityksen käynnistämässä, jos sitä ei ole edes kunnolla yritetty.

Sekarahoituksen mallissa nojattiin julkisten ja yksityisten tahojen kumppanuuksiin rahoituksen moninkertaistamiseksi. Tämä tuo meidät avun ja kehityksen kolmanteen ulottuvuuteen, jota voisi kutsua globaaliksi poliittiseksi taloudeksi. Jos lainaa suuria rahamääriä korkean riskin ja matalan tulotason maille, pitäisi olettaa, että osa lainoista jää maksamatta. Siksi niitä kutsutaan korkean riskin lainoiksi. Siksi lainoittajat voivat vaatia korkeita korkoja ja pyytää riskien madaltamista julkisilta lainoitta-

jilta ja globaalien pohjoisten kehitystoimijoilta. Jos homma menee pieleen, lainanantajien tulisi niellä tappionsa ja jatkaa matkaansa. Siihen peliin he lähtivät.

Velkajärjestelyprosessit eivät kuitenkaan tahdo juuri koskaan päättyä näin. Yksityiset lainanantajat tinkivät joka ainoasta myönnytyksestä ja käyttävät Yhdysvaltain ja Iso-Britannian tuomioistuimia vaatimustensa tueksi. Valtiolaiset eivät uskalla esittää liian äänekkäitä vaatimuksia siinä pelossa, että niiden luottoluokitusta lasketaan tuhoisasti. Kansainvälisen valuuttarahaston kaltaiset rahoitusinstitutiot päätyvät viime kädessä päästämään vauraiden maiden lainoittajat palkkahästä tarjoamalla kompensoivaa rahoitusta, antamalla yksityisille velkojille pois-pääsyn vähäisillä menetyksillä. Samaan aikaan lännen finanssikeskuksissa tarjotaan paikallisille eliiteille apua korruptoituneessa ryöväyksessä ja yritysten varojen tyhjentämisessä mahdollistamalla pääomapakoa ja tarjoamalla anonyymejä pankkipalveluita.

Näistä kysymyksistä on keskusteltu pitkän kehitystutkimuksen piireissä. On vaadittava aggressiivisesti velkojen uudelleenjärjestelyä, löydettävä toimintakykyisiä kumppaneita, edistettävä kotimaisten voimavarojen mobilisointia ja rakennettava oikeudenmukaisia ja tasavertaisia kansallisia verojärjestelmiä, joissa on suljettu pääomapaon poraanreiät. Nämä eivät ole kutsuhuutoja suuren ”uuden järjestyksen” tai kestäväen kehityksen tavoitteita jäljittelevän mallin puolesta.

Sen sijaan kaivataan halukkuutta ryhtyä monenlaiseen ”uudelleenjärjestelyyn”. On esimerkiksi muutettava sitä tapaa, jolla Lontoon finanssikeskukselle läheisiä Iso-Britannian tuomioistuimia on käytetty ajamaan osakkeenomistajien etuja, on ratkaistava kiihkeät kamppailut Keniassa lainaneuvottelujen ja verotuksen välisistä suhteista, ja on uudistettava kaakaon hintapolitiikka, joka on heikentänyt pienviljelijöiden elantoa Ghanassa ja avannut ovet laajamittaiselle salakuljetukselle ja korruptiolle¹⁹.

*

Jos ja kun Yhdysvallat on päättänyt lopettaa kipeästi kaivatun rahoituksen miljoonilta ihmisiltä, joita HIV/AIDS tai malaria uhkaavat, ei minkään pitäisi estää muita G20-maita tai pienempiä äärimmäisen varakkaita maita kuten Norjaa tai Qataria paikkaamasta puutetta. Eikä ole mitään estettä sille, että ne etsisivät muita yhteistyökumppaneita, mikä tarkoittaa ennen kaikkea Kiina-kysymyksen käsittelyä.

Kiina on maailman suurin kehityksen menestystarina. Siltä pohjalta maa on noussut sekä lainoittajaksi että kehitysyhteistyön voimatekijäksi. Huippuvuosina 2016–2017 ”uuden silkkitien” eli Vyö ja tie -hankkeen alainen lainoitus oli hetken samalla tasolla kuin Maailmanpankin²⁰. Vaikka Vyö ja tie -hankkeen vauhti on sittemmin hiipunut, on Kiinan strateginen suunta edelleen selvä. Kiinan kommunistinen puolue uskoo, että aineellinen kohentuminen on avain legitimiin ja rauhaan. Kiinan johto toistaa usein Xi Jinpingiltä lainattua ilmaisua, että kehitys on ”yleisvain”.

Xi Jinpingin globaalin kehityksen aloite oli Kiinan vastaus kestävän kehityksen tavoitteille²¹. Aloite ei kiistänyt noita tavoitteita sinänsä eikä missään nimessä tyrmännyt niitä kertakaikkisesti, vaan siinä tavoitteet muotoiltiin uusiksi keskittymään kahdeksalle avainalueelle, joihin kuuluvat köyhyyden vähentäminen, ruokaturva, pandemioihin reagoiminen ja rokotteet, kehitysrahoitus, ilmastonmuutos ja vihreä kehitys, teollistuminen, digitaalinen talous ja yhteyksien rakentaminen digitaalisella ajalla. Kaikki ovat ”tuloshakuisen toiminnan” lipun alla.

Toivooko ja odottaako Kiina, että tämän agendan toteuttaminen auttaa luomaan ystävällisempiä suhteita? Tietysti. Onko se globaalia valtapeliä? Tottahan toki se on. Haluaako Kiina vääntää kättä ihmisoikeuksista ja vaaleista? Ei halua. Tahtoisiko se pikemmin välttää noita kysymyksiä? Tietysti.

Näitä Xi haluaa kutsua ”peruslähtökohdiksi”, eivätkä läntiset liberaalit saa paljoakaan aikaan valittelemalla näin ilmiselviä eroavaisuuksia. Kiinan rinnalla työskentelemällä ei saa kaikkea mitä haluaa. Sen sijaan, että haluaisimme kehityksessä ”lihapiirakan kaikilla mausteilla”, meidän on päätettävä, mitä omat peruslähtökohtamme ovat.

Me emme ole maailmassa, jossa tulevaisuutta viitotetaan joko universaaleilla normeilla tai kirkkaanvärisillä kestävän kehityksen tavoitteilla tai söpöillä infografiikoilla. Kehitystä niin yksilöllisellä kuin kollektiivisella tasolla ei motivoi niinkään kamppailu oikeuksista kuin perustavampi ja kiireisempi imperatiivi, tahto valtaan – valta yli luonnonvarojen, ostovoima, kyky vastustaa muiden vaikutusvaltaa, turvallisuuden tuntu mutta tarvittaessa myös kyky piirtää oman valtapiirin rajat. Kehitys tässä merkityksessä ei ole vain saavutettujen tavoitteiden ruksimista tai tavoitearvojen perässä juoksemista, vaan se on sisäsyntyisesti ja väistämättä poliittista ja geopolittista.

Vuoden 2015 vaisu visio tavoitteiden ruksimisesta ei kuvaa enää maailmaamme. Mutta tyrmätessään YK:n jaetun agendan ahdasmielisen suvereniteetin nimissä Yhdysvallat on ryhtynyt torjunnan politiikkaan, joka sopisi paremmin sorretulle kehittyvälle maalle kuin aiemmalle yksinapaisen maailmanjärjestyksen ylivaltiaalle. Tätä taustaa vasten Kiinan sekoitus reaali politiikkaa, ideologiaa ja kansallisia intressejä näyttää eittämättä rationaaliselta ja tasapainoiselta, sen lisäksi että sen tukena ovat ennennäkemättömät kehityksen saavutukset ja huimat voimavarat.

Läntiselle liberalismille tämä on kova pala nieltäväksi. On kuitenkin houkkamaista teeskennellä, ettei kahdella suurvallalla ole eroa. Jos länsi haluaa sekä kilvoitella että tehdä yhteistyötä Kiinan kanssa globaalin kehityksen kysymyksissä, on sen luotava oma käytännöllisempi ja realistisempi vaihtoehto sekä kestävän kehityksen tavoitteille että trumpilaiselle atavismille.

Suomentanut Ville Lähde

**Alun perin The End of Development.
Foreign Policy 8.9.2025.**

Viitteet

- 1 Armando Iannucci luomaa komediasarjaa *Rouva varapresidentti (Veep)* tehtiin vuosina 2012–2019. Suom. huom.
- 2 Ks. usun.usmission.gov/remarks-at-the-un-meeting-entitled-58th-plenary-meeting-of-the-general-assembly/.
- 3 Ks. digitallibrary.un.org/record/4078962?ln=en&v=pdf.
- 4 Viisi periaatetta ilmaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1954 Kiinan ja Intian välisessä sopimuksessa (raukeksi 1962). Ne on sittemmin esitetty lukuisissa julkilausumissa ja virallisissa asiakirjoissa, kuten kulttuurivallankumouksen jälkeisessä vuoden 1978 perustuslakiuudistuksessa. Periaatteet ovat: (1) molemminpuolinen alueellisen koskemattomuuden kunnioittaminen, (2) hyökkäämättömyys, (3) molemminpuolinen toisen sisäisiin asioihin puuttumattomuus, (4) tasa-arvo ja molemminpuolinen hyötyminen sekä (5) rauhanomainen rinnakkaiselo. Periaatteet ovat useiden Kiinan solmimien bilateraalistien sopimusten pohjana, ja vuonna 2014 periaatteiden 60-vuotisjuhllisuksissa Xi Jinping julisti niiden pysyneen ajankohtaisina. Suom. huom.
- 5 Xi Jinping esitti globaalin sivilisaation aloitteen maaliskuussa 2023 Pekingissä. Suom. huom.
- 6 Ks. www.war.gov/News/News-Stories/Article/Article/2641068/official-talks-dod-policy-role-in-chinese-pacing-threat-integrated-deterrence/. (Tooze käyttää Pentagonissa vakiintunutta ilmaisu ”pacing threat”. Ks. theconversation.com/us-leaders-view-china-as-a-pacing-threat-has-washington-enough-stamina-to-last-the-race-268425. Suom. huom.)
- 7 Friedrich List (1789–1864) oli saksalainen taloustieteilijä, joka peräänkuulutti varhaisessa vaiheessa olevan teollistumisen suojelua vapaakaupan sijaan. Saksan tulisi noudattaa samanlaisia protektionistisia toimia kuin Iso-Britannia oli hänen mukaansa tehnyt. Suom. huom.
- 8 Brundtlandin komissio, jota johti norjalainen poliitikko Gro Harlem Brundtland, lanseerasi kestävän kehityksen käsitteen vuoden 1987 raportissaan *Our Common Future*. Raportti ilmestyi suomeksi samana vuonna Valtion painatuskeskuksen julkaisuna *Yhteinen tulevaisuutemme*. Suom. huom.
- 9 Vuosituhattavoitteet, *Millennium Development Goals* (MDG), syntyivät monivaiheisessa prosessissa vuosina 1997–2000 ja kattoivat ajanjakson 2000–2015. Ne hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa vuonna 2000. Suom. huom.
- 10 Ks. unctad.org/publication/world-investment-report-2023.
- 11 Ks. www.un.org/en/climatechange/cop26-day-4-mobilizing-money.
- 12 Ks. www.imf.org/en/publications/fandd/issues/2023/09/pt-african-century.
- 13 Alexander Wendt, Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*. Vol. 46, No. 2, 1992, 391–425.
- 14 U.S. Agency for International Development, USAID, perustettiin vuonna 1961. Vuonna 2025 Trumpin hallinto lakkautti valtaosan sen toiminnasta, mutta se on edelleen teknisesti olemassa, sillä vain kongressi voi lakkauttaa sen toiminnan. Suom. huom.
- 15 Daniella Cavalcanti ym., Evaluating the impact of two decades of USAID interventions and projecting the effects of defunding on mortality up to 2030: a retrospective impact evaluation and forecasting analysis. *The Lancet*. Vol. 406, No 10500, 2025, 283–294.
- 16 Ilmaisu ”yhdistetty ja epätasainen kehitys” viittaa Lev Trotskin (1879–1940) ajatuksen maiden erilaisista kehityskuluista kansainvälisen kaupankäynnin kontekstissa. Suom. huom.
- 17 Ks. www.alliance-sahel.org/en/.
- 18 Richard Cincotta & Stephen Smith, *What Future for the Western Sahel?* www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2021/11/AC_What-future-for-the-Western-Sahel.pdf
- 19 Catharina Pistor, *The Code of Capital: How the Law Creates Wealth and Inequality*. Princeton University Press, Princeton 2019.
- 20 Ks. conversableeconomist.blogspot.com/2020/12/chinas-belt-and-road-initiative.html. (Vyö ja tie -hanke, englanniksi *Belt and Road Initiative*, on vuonna 2013 käynnistynyt Kiinan laaja infrastruktuuri- ja kauppahanke, joka levittää Kiinan vaikutusvaltaa ja lisää kahdenvälisiä yhteistyötä. Suom. huom.)
- 21 Xi Jinping julisti aloitteen vuonna 2021. Suom. huom.